

AXEL KLEIMER

– anteckningar om en konstnär med anknytning till Kristianstad.

THOMAS KJELLGREN

”Axel Kleimer (1881 – 1945) arbetade övervägande med små dukar och han målade i ett realistiskt maner landskap från Skåne, stadsbilder från Malmö och andra städer, porträtt m m i olja och akvarell” – mycket mer än så här får man egentligen inte veta om konstnären Axel Kleimer om man går till ett svenskt konstnärslexikon. Men vem var han då, denne konstnär från Kristianstad?

Axel Kleimer föddes den 31 januari 1881 i Kristianstad som son till byggmästaren Anders Nilsson (1836 – 1917) och hans hustru i det andra giftet Amanda Bernhardina Braun (d.1930). Barnoms- och skoltid tillbringade han i hemmet, på vintrarna i Kristianstad, om somrarna i Hammarslund. Hans båda systrar, Agda och Ingeborg, hade kvar huset i Hammarslund så länge de levde. En broder flyttade till USA medan en annan, arkitekten Nils Henrik Nilsson, bodde i Kristianstad, där han bl a innehade Stensliperiet på Vendesgatan (kv Riksens Ständer). Företaget övertogs senare av Edw. Berghe & son.

Teckning och målning var tidigt Axel Kleimers stora intressen. I den då nybyggda Östra skolan (nuvarande Centralskolan) fick han en gratis ateljé. Av bevarade målningar från den här allra

Porträtt av fadern, målning 1900.

Porträtt av modern, målning, 1900.

han även nedslag i Åhus, Olseröd, Osby och Fjälkinge backe och på andra platser.

Kleimers föräldrar förordade en utbildning till ingenjör vid Tekniska Högskolan för sonen och för att förbereda detta sände man honom sommaren 1900 till Boxholms bruk som kandidat. En plats som säkert fadern ordnat, då denne, under flera år, var ombud för Boxholms aktiebolag.

Porträtt av systern, teckning 1901.

första tiden finns bland annat historicerande bilder, några landskap och ett par porträtt av modern och fadern. Säkra i den konstnärliga iakttagelsen, försiktigare i färginsatserna. Målningen av den i helfigur framställde fadern visar en man med en trotsig glimt i ögat; bilden skiljer sig markant från Kleimers senare fadersporträtt, där ett mer melankoliskt tungsinne har lägrat sig över gestalten.

Bilderna signerade han vid den här tiden antingen med Axel Bernhard eller Axel Nilsson. Snart nog blev Kristianstad och kristianstads-trakten hans viktigaste motivkretsar. Han rörde sig mest inne i Kristianstads innerstad men stundtals gjorde

1901 tog Axel Kleimer studentexamen, med goda betyg på reallinjen, på läroverket i Kristianstad. Efter militärtjänstgöringen i Landskrona följde han sin lockelse att få ägna sitt liv åt konsten och sökte in till Konstakademien. I sina Konstnärsminnen återkallar Kleimer dagen i Stockholm:

”Jag kom alltså till Stockholm för att en dag kl. 9 ”genomgå provning för inträdes vinnande”. Som denna provning före-

Målning från Åhus, 1903.

föll mig minst lika viktig som studentexamen, infann jag mig iklädd frack, och väckte därigenom en viss sensation, kanske den enda jag lyckades åstadkomma under mina akademiår. De övriga sökandena voro i släpuniform. Det var första gången jag såg verkliga artister med stora halsdukar och yviga peruker. De hade i allmänhet utbildats hos Althins och voro mycket buss allesammans. De slogo sig också ner i en flock framför St.Göran (Donatello), där skuggor och dagrar fördelade sig jämnt över det kritvita huvudet, som vi fått i uppgift att rita av. Med en ganska kuslig känsla av att vara outsider, satte jag mig så långt som möjligt ifrån de övriga och kom därigenom att få dött ljus rätt på gubben. Ur målerisk synpunkt en fullkomligt omöjlig plats; men jag var lyckligt okunnig om vad sådant ville säga och började arbeta med blyerts och svartkrita liksom i skolan.

Modell- och antikstudierna dominerade utbildningen vid Konstakademien och de förhärskande stilidealerna var ett elegant valörmåleri i Zorns anda. Kleimer utvecklar snart ett nära kamratskap med flera av kollegorna, detta oavsett om de representerade ”flotta avmålare”, ”färgsökare” eller ”linjeintresserade”. Hugo Carlberg och Axel Kulle, liksom också senare John Bauer och Ester Almqvist, stod honom alldeles särskilt nära.

En minnesvärd episod från 1903, tillsammans med Carlberg, Kulle och Jonas Åkesson, berättar Kleimer om så här:

Vår sista samvaro ägde rum sommaren 1903 i Åhus i mitt ägandes stora tält i strandskogen i Tället. Där bodde vi tre och Jonas Åkesson en hel sommar (Åkesson endast 8 dagar). Mat fingo vi huvudsakligen från mitt hem i Hammar; då och då upplivades vår tillvaro vid besök på pensionat och enkla kaffeställen. Vi målade små landskapsskisser vid stranden och i hamnen. Det var en tid av sorglöshet med naggande oroskänsla över oförmågan att försörja sig på sitt arbete. Det fanns inte den minsta utsikt att placera sina skisser eller tavlor i marknaden. D.v.s. det fanns ingen marknad för på den tiden ung och modern konst. De unga skulle "tjäna hundåren", gå igenom "ekloten" m fl prov, innan de funno nåd inför den reserverade publiken. Om man någon gång sålde en liten sak, så var det inte därför att köparen kände ett behov av att få äga konstverket. Det var ett offer av goda slantar för att hjälpa en ung man fram på den törnbeströdda stigen och samtidigt ha en lott, ifall konstnären skulle falla ut med vinst! På detta område ha vi gjort ofantliga framsteg! Nu koketterar man t o m med de unga och yngsta – vad de än komma med.

Bygata i Normandie, målning 1906.

1906 avslutade Kleimer sina Akademistudier. Samma år målar han ett porträtt av författaren Gustav Hellström, som numera hänger i ett sammanträdesrum på Kristianstads stadsbibliotek. Här ser vi den då 24-årige författaren avbildad i helfigur, människan är säker i blick och hållning. Världsvant – för att inte säga självmedvetet dandyartat – betraktar han sin omgivning.

Den kreativa, skapande människan framställdes fortfarande i början av 1900-talet som en inspiratorisk outsider, elegant förklarande och beskrivande världen för de oinvidiga. Kompositionsmässigt påminner Kleimers Hellströmsmålning om flera andra samtida konstnärers gestaltningar av den skapande människan.

Efter Akademitiden gav sig Axel Kleimer utomlands. Han for först till Frankrike, där han ett tag studerade vid Colarossi i Paris, men han gav sig snart också vidare till Normandie där han målade flera studier över byar och landskap som vittnar om ett nytt intresse för hur ytor och färgplan kan samverka.

1907 reste Kleimer till USA där han hade en äldre bror. Här arbetade han som dekorationsmålare men han utförde även ett par porträtt. Hans sista anställning i Amerika var hos Birch-Field and Company, där han gjorde teckningar för annonser och målade plakater. I juni 1910 reste han hem igen för ett liv tillsammans med livskamraten Thelma Pauline Holgersson. De slog sig ned i Malmö men Axel Kleimer förlorade aldrig kontakten med Kristianstad och sina anhöriga där. Fortfarande fann han i Kristianstadstrakten också motiv för sina målningar.

Gustaf Hellström, målning 1906.

Venedig, målning, 1920-tal.

Venedig, målning 1928.

Trots att Kleimer verkade i, och upplevde, en tid där konstens uttrycksformer förvandlades och undersöktes från helt nya, omvälvande vinklar så tog han inga egentliga intryck av de modernistiska landvinningarna. Han förblev sin egen realistiska naturiakttagelse trogen. Under tiden i Frankrike kunde han reagera så här:

”Så fanns också en del, som gripits av den nya parollen om personligt självsvald i uppfattningen av färg och form. Där fick man skåda de unga herrar som under och efter kriget skulle höja vanskaphetens banér inom konsten. Jag måtte ha varit född impressionist, för jag äcklades redan då av deras krampaktiga försök att se världen annorlunda än den var. Jag var dock ung den tiden och längtade efter nya toner. Men jag ville veta varför, men fick aldrig något övertygande svar, utan ilsknade till mot alla dess egenkära odågor.”

I sin konstnärliga konservatism hävdade Kleimer i stället en stark närvaro i avbildningen och en tydligt markerad lokalatmosfär. På så sätt förblev han en lyrisk intimist som arbetade i ett litet format, på små dukar. Han sökte kanske egentligen inte heller ära och guld utan såg att den verkliga kampen utspelades inom honom själv:

”En kamp mellan det ideella och materiella. Det är en oavbruten strävan att få medlen så i sin hand, att han kan tvinga dem att giva idéerna objektiv form. Medvetandet om hans vanmakt tynger ned honom, men sporrar honom på samma gång att fortsätta jakten, jakten efter inre frid, efter tillfredsställelse med sig själv”.

Kleimer slog igenom 1916 vid en utställning i Skånes konstförening, där alla de tio verk som han visade såldes. 1919 gjorde han en utställning på Gummessons i Stockholm. Av övriga viktiga utställningar kan nämnas Malmö museum 1928, Malmö Rådhuset 1928 och i SDS-hallen 1940 och 41. En minnesutställning visades 1946 i både Kristianstad och Malmö.

En inte oväsentlig del av Kleimers produktion består av teckningar och skämtbilder, av en satirisk och burlesk karaktär. Genren hade redan tidigt och flitigt övats av konstnärskamraterna på Akademien och man sände varandra humoristiska och personliga teckningar som inte sällan handlade om konstnärskapets vedermödor. Kleimer själv fångade fint in karaktärsdragen hos människorna, men den ironiska udden i hans linjer var oftast insvept i ett försonande ljus. ”Han var allas vän och ingen människas fiende” är ett omdöme som ofta återkommer när det gäller hans personlighet.

Landskap, målning 1931.

Torsebro, målning, 1930-tal.

1926-27 illustrerade Kleimer ”H C Andersens sagor och berättelser i ny översättning” och året efter gav han ut albumet ”Malmöbilder. 12 målningar”, med färgreproduktioner efter egna verk. Motivfären rymde således samtidigt både de realistiska, koloristiska stadsbilderna och de fantasifulla äventyrsberättelserna.

Huvudfåran i Kleimers konstnärskap utgörs ändå av de skånska landskapen och av de olika stadsvyerna, med motiv hämtade från bl a Kristianstad, Malmö och Ystad, men också från Italien, Frankrike och Österrike.

”Kleimer utvecklades långsamt men säkert”, slår Harald Schiller fast i inledningen till Kleimers Konstnärsminnen när de kom ut 1948. Den säkerheten innebar också en fördjupning av hans olika uttrycksätt. I landskapen – från t ex Falsterbo och Skanör – lockas han inte längre enbart av spelet mellan ljusets och luftens förtätningar och fördrivningar utan han arbetade medvetet med att skapa nya färgsamband och olika glidningar i valörerna. I en målning från Venedig ”S. Marco”, från 1921 arbetar han plötsligt med pastost (tjockt) pålagda färger som ger ytorna en häftigare rytm och skapar en mer upplöst bild av stadens verklighet. Man anar en oväntad öppning mot stilideal som skapats av konstnärer som van Gogh och Gauguin.

Men den realistiska avbildningen ger Kleimer aldrig avkall på och förutom de måleriska kvaliteterna så har hans bilder numera också ett stort kulturhistoriskt intresse, eftersom flera av de motiv som han har avbildat inte längre finns kvar. Eller att de platser som han valt ut har genomgått stora förändringar.

Utblickarna över olika landskap varvar Kleimer också med porträtt och interiörbilder från bland annat det egna hemmet, Kleimershus vid Fridhem i Malmö, där han målar hustrun Thelma vid flygeln eller där han låter betraktaren blicka rakt in i Kleimershus rumsbildningar.

Kleimers sista tid präglades av sjukdom och i ett sent porträtt – som fanns i hans kvarlåtenskap tillsammans med några blyertsanteckningar, kallade ”Framför en solnedgång” – möter vi blicken hos en mer plågad, men fortfarande beslutsam man:

Axel Kleimer, foto 1904.

Nu kom oron över att inte ha gjort nog, inte försökt tillräckligt energiskt, inte ha förvaltat pundet rätt, att ha varit för feg, att ha försuttit de goda tillfällena, inte givit sig hän helt, bara halvt, alltför hänsynsfullt för att nå de stora målen. Känslorna stormade om varandra inför livets obönhörligt annalkande slut. Så småningom stillades oron, den ena stormande känslovågen efter den andra sjönk ner i resignationens rödblåa, vida famn. Kanske jag ändå gjort så gott jag kunnat, kanske var det bäst så som skett. Blicken dröjer vid de svala ljusa färgerna högst däruppe, men ibland kom en het våg av tvivel och kastade sitt ljus in bland de lugna färgerna. Så småningom upphörde även dessa att störa stillheten däruppe över den mörknande horisonten. Det var som om ljuset däruppe varslade om en ny dag.

Sitter Gubben och dillar! Låt bli sån't du!

Den humoristiska gnistan lever vidare. Kompositionellt och bildmässigt ställer detta självporträtt in sig i en lång konstnärlig tradition där vi redan har sett in i Rembrandts, Munchs, Zorns och Axel Fridells ögon. Där konstnären, med sitt redskap i hand är beredd att dra de sista, avgörande linjerna. Den 14 oktober 1945 dör Axel Kleimer i Malmö.

Texten bygger på ett text- och fotomaterial som Lennart Olin välvilligt har lånat ut, men också på de bilder som finns registrerade i Regionmuseets arkiv och på Kleimers egna texter i Konstnärsminnen, utgivna 1948 av Sydsvenska Dagbladets Aktiebolag.

På sextioårsdagen 1941, teckning.